

(١)

د نبوي هجرت د عبرتونو څخه يو هم د دولت جوړونه ده
ټول ثنا او صفت د هغه الله جل جلاله لپاره دی چې د ټولو مخلوقاتو
پالونکی دی هغه پخپل کتاب کې فرمایلي: « إِنَّ الدِّينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْلِيكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَفُورٌ
رَّحِيمٌ » ژباړه: « ددې پر خلاف کومو خلکو چې ایمان راوړیدی او چا چې
د خدای په لار کې خپل کور وطن پرېښی او جهاد یې کړیدی، هغوی
حق لري چې د خدای د رحمت هیله من وي او الله د هغو د خطاوو
بښونکی او پر هغو د خپل رحمت پېرزو کوونکی دی. » او زه گواهي
ورکوم چې نشته لایق د عبادت مگر یو الله دی چې هیڅ شریک نلری، او
زه گواهي ورکوم چې زمونږ سردار او نبي محمد صلی الله علیه وسلم د
الله جل جلاله بنده او رسول دی، درود سلام او برکت دي وي په هغه او د
هغه په آل او په ملگرو او په هغه چا باندې چې د قیامت تر ورځې پوري
په نیکی سره د هغه تابعداري کوي.

و بعد:

د مکي مکرمي څخه د مدیني منوري په لور د پیغمبر صلی الله علیه وسلم
هجرت یو لوي او تاریخي پېښه وه چې د بشریت په تاریخ کې یې څاری
نشته مونږ دېته ډیره زیاته اړتیا لرو چې د ټولني د ترقی او د تمدن د
جوړونې لپاره ددغه هجرت ټول اړخونه وڅیړو ځکه دغه هجرت د حق
او د باطل ترمنځ بیلونکي او د یو ولسواکه دولت د جوړونې لپاره بدلون
وو چې دغه دولت په عدالت برابري او د عقیدې په آزادي او د بشري
کرامت پر ساتني پر بنسټ باندې ولاړ وي ترڅو د گډ ژوند کولو پوهه
پیاوړي کړي او د یو هیواد د وگړو ترمنځ د گډ ژوند او د ټولنیز ژوند د
اړیکو د پیاوړتیا لپاره کار وکړي تر څو په گډه سره ټول په اقتصادي
فعالیتونو کې چې په بیلابیلو شکلونو اورنگونو سره سرته رسیري گډون

وکړي پیغمبر (ص) په مدینه منوره کې دولت په څو بنسټونو باندې رامنځته کړ چې ځینې مهمې یې په لاندې ډول دي:

د جمات جوړونه: د جومات جوړل هغه څه وو چې ترهر څه د مخي پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه باندې پیل وکړ کله چې مدینې منورې ته راغی ځکه چې د انسان اړیکه د خپل خالق سره د هرڅه لپاره د تصمیم نیولو بنسټ گڼل کیږي ځکه په سمه توګه سره دینداري د سم شخصیت په جوړونه کې مهم رول اداء کوي چې دغه شخصیت بیا جوړونه کې لمنځه وړل نکوي ابادي رامنځته کوي ویجاړي نه رامنځته کوي او د صحیح دین د خپراوي او همدارنګه پدې باندې دپوهې لپاره کار کوي ترڅو خپل شخصیت پرې جوړ کړي همدارنګه جوماتونه په ډیره لویه کچه باندې علمي او څیړنیز پیغام د ځانه سره لیروي چې په ټولنه کې د ثابتو شیانو او د ارزښتونو ساتنه کوي او د هغه په خدمت کې ونډه اخلي.

اقتصادي جوړښت پیاوړی اقتصاد د یو دولت د مهمو ستونو څخه گڼل کیږي او بنسټیزو عنصرونو د جملې څخه گڼل کیږي چې دهغیږته دغه دولت په سمه توګه نشي رامنځته کیدلی پیاوړی اقتصاد هیوادونه ددی لاري کولي شي چې ټوله سمیه ایزه او نړیوال کارونو ته رسیدګي وکړي همدارنګه پیاوړی اقتصاد کولی شي چې د هیوادوالو لپاره ښه ژوند رامنځته کړي او کله چې اقتصاد کمزوري شي نو هلته بیا بیوزلي ناروغي رامنځته کیږي او ژوند د گډوډیو سره مخامخ کیږي چې په ترڅ کې کرکچونه او اخلاقي فساد او جرمونه زیاتېږي او د هیوادونو د دښمنانو ته دا چانس برابروي ترڅو د دولت په لمنځه وړلو کې کار وکړي او گډوډي رامنځته کړي چې ختمیدونکې نه وي.

نو له همدې لپاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم ددی حرص درلودو چې د مدینې منورې ټولنه باید یو داسی ټولنه وي چې د پیاوړي اقتصاد لرونکې وي ترڅو وکولای شي چې د خپلو وګړو اړتیاوی پوره کړي او د خپل ځان څخه دفاع وکړی شي او همدارنګه د سولې امنیت او د ځمکې د

آبادي پيغام خلکو ته وليږدولي شي چې اسلامي دين په همدې باندي راغلی دی نو پيغمبر (ص) هڅه وکړو ترڅو داسی يو لوي بازار په مدينه منوره کې رامنځته کړي چې د حلالي روزي او سوداگري لپاره يو ښه سرچينه وي او د سوادگرو او د کسب د خاوندانو لپاره يو ځاي هم وټاکلو هغه بازار چې پيغمبر (ص) په مدينه منوره کې جوړ کړي وو د مناخه په نامه باندي يادیده د عطا بن يسار رضي الله عنه څخه روايت دی وايي کله چې نبي کریم صلی الله عليه وسلم وغوښتل چې د مديني منوري لپاره يو بازار جوړ کړي نو د بني قينقاع بازار ته راغي بيا د مديني بازار ته راغی او خپله پښه يې په ځمکه ووهله او وی ويل دا ستاسو بازار دی مه خپه کيرئ، او ډيری صحابه کرامو په مختلفو تجارتي برخو کې ونډه اخيسته ده او د انصارو ورونو مادي مرستي ته يې تکیه نده کړي.

د هغو ملتونو لپاره چې خپل ځواک نلري او خپل قوت باندي خپل خوراک، کالي، دوا، وسله نه توليدوي هغوي نه حکم ، نه د هغې اراده ، نه د هغې خبرې ، نه هغې وياړ ، او نه يې وقار لري، او ويل کيږي: "غوره داده چې چا ته د هغه شهزاده اوسئ ، او له چا سره د هغه شريک کيدل غواړئ ، او چا ته اړتيا لرئ چې بنديان اوسئ."

مونږ زمونږ پاک دين دا رابښودلي دي چې پورته او اوچته لاس غوره دی د ښکته او کمزوري لاس څخه، لکه څنگه چې نبي کریم (ص) فرمايلي: چې پورته لاس غوره دی د ښکته لاس څخه، او همداسی فرمايلي: اعطا کوونکي لاس پورته او اوچته لاس دی، او غوښتونکي او سوال کوونکي لاس ښکته لاس دی.، پدې کې شک نشته چې دا په ملتونو ، بنسټونو ، کورنيو او اشخاصو يوځای تطبيق کيږي، او هيڅ څوک د ژوند په چلن او چارو کې د پيسو اهميت ، د افرادو او هيوادونو د پرمختگ او د ښه ژوند وسيلې ترلاسه کولو او پرمختگ نه انکار کوي.

او د دی خبری تصديق امير الشعرا احمد شوقي پخپل کلام کې داسی کړي:

د پوهې او پیسو سره ، خلک خپل سلطنت جوړوي *** او هیڅ یو ملک په ناپوهۍ او ناداری ندی جوړ شوی.

او نبي کریم (ص) پدغو تعاملاتو کې منظمې ضوابط او قاعدې وضع کړي، نبي کریم (ص) دپته هڅونه کړی چې باید په راکړه ورکړه کې سماحت او ښه چلند وشي، نبي کریم (ص) فرمایلي:خداى دى په هغه سړي رحم وکړي چې په پلورل اخیستلو او قضا کې سماحت کوي، او نبي کریم (ص) مونږ ته په صداقت او امانت باندي امر کړی دیاو فرمایلي دي: رینتیني صادق او راستکاره تاجر به د نبيانو صدیقین او شهیدانو سره وي.، او نبي کریم (ص) احتکار حرام گرځولي دي او فرمایلي دي: چاچې په خوړولو کې د څلوینتو شپو پوري احتکار وکړو هغه د الله تعالی او الله تعالی د هغه د ذمه نه خلاص دی.، نبي کریم (ص) به خپله په بازار گرځیدلو او د د خرڅ او پلور نرخ به یی څارلو او خلکو ته هغه څه لارښوونه کوله چې څه ښه دی د ابي هریره (رض) څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خوارو په یو صبری راتیر شو نوپه هغه کې لاس وردننه کړ وی لیدل چې گوتي یی لمدی شوی نو د خواره مالک څخه یی پوښتنه وکړه چز دا څه دي؟هغه وویل: پدی باران راوړیدلي یا رسول الله، نو نبي کریم (ص) وویل: چې دا د خوارو سر ته کړه ترڅو خلک یی وگوري او بیا یی وفرمایل: څوک چې خیانت او دوکه کوي زمونږ د جملي څخه ندی.

د مدیني وثیقه:زمونږ نبي کریم (ص) د هجرت څخه وورسته یو قوي دولت رامنځته کړ، او د دغه دولت اساسونه یی د مدیني په وثیقي کې ځای پرځای کړ، او نبي کریم (ص) یواځي د انصارو او د مهاجرینو ترمنځ په ورورولي بسنه ونکړه که څه هم اختلافات یی په منځ کې وو او دا معنی یی انساني اړخ ته ددغه وثیقي په واسطه یی وغزوله چېد مدیني وثیقه ده او دا وثیقه د ډیرو لویو بشري وثیقو له جملي څخه د بشریت او انسانیت په تاریخ کې شمیرل کیري هغه چې د ټولني د ټولو غړو د حقونو او د

دندو باندی یی اقرار یی کړی او ورپیژندلی یی دی، د له یوې خوا د ملت د خلکو په منځ کې د سوله ییز ژوند ته دوام ورکول لپاره یی ټینګار کړی او د تاریخ په اوږدو کې د ګډ ژوند لپاره یی یوه لویه انساني وثیقه ګرځولی ده یو ددی د نښو څخه هغه زمانه ده چې نبي کریم (ص) د مدینې د یهودو او نورو سره یو ځای تیر کړی دی چې یهودیانو مسلمانانو ته ټول حقونه په سوله اییز امن آزادی او ګډ دفاع ورکړي دي، او ددی مهمو بندونو څخه: (دا چې یهودیان تر هغه وخته پورې له مؤمنانو سره تیروي چې جنګ کوي، او بني عوف یهود امت دي د مومنانو سره، د یهودیانو لپاره خپل دین دی او د مسلمانانو لپاره خپل دین، تر هغه پورې چې ظلم اوناړوا نه وي، او دلته د مذهب او امنیت د آزادی تضمین او د ښار په وړاندې د هر یرغلګر په وړاندې ګډه دفاع وه.

او دا ددی معنی ورکوی چې د اسلام مدني دولت د ټولو لپاره شامل دی مسلمان وي او که غیر مسلمان، څه چې زموږ لپاره دي د هغوی لپاره هم دی او په هغوی هغه څه دي چې موږ لپاره دي، د ټولني د کنټرول چې د ټولو د حقونو او دندو د ساتلو دنده لري شرطونه لري چې ځانګړي او مخکي یی دادي: سوله او غیر یرغل، د ټولنیز قرارداد (د اساسي قانون) سرغړونه نه کول چې د ټولو خلکو تر منځ اړیکي تنظیموي.

د خلکو منځ کې سوله اییز ژوند کول یو لازمي او دیني فریضه ده، او یو ټولنیز ضرورت دی چې انسان باید پخپل ژوند کې ولري او دا نه رامنځته کيږي تر هغه چې ټول دا حس پیدا کړي چې ټول د یو وطن بچیان دی، او ټول یوشان حقوق لري او یو ډول واجبات پری لازم دی بی له کومي دیني عرفی او داسی نور تفرقو څخه، الله تعالی فرمایي: «لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» ژباړه: «د دین په چارو کې څه زور او مجبورول نشته».

رسول الله صلی الله علیه وسلم او ملګرو یی دغه اصل په عمل کې پلي کړی دی، دوی هیڅ څوک دي ته اړ نه کړل چې دي مذهب ته په زور

سره داخل شي ، او دوی د هیچا کلیسا کوم عبادت خای تخریب نه کړ ، مگر د عبادت خایونه د اطاعت په وخت کې به ورته درناوی کوله، ځکه چې اسلام د ټولو انسانانو لپاره د باور آزادي یقیني کړی ، او هیڅ څوک به د دې تنوع او اختلاف بدلولو فرصت ونه لري، ځکه چې دا د الهي ارادې سرغړونه ده، الله تعالی فرمایي: « **وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ** » ژباړه: « که ستا د رب اراده دا وای (چې په ځمکه کېني دي ټول خلک مؤمنان او حکم منونکي اوسي)، نو د ځمکي ټولو اوسېدونکو به ایمان راوړی وای. نو ایا ته خلک مجبور وي چې ایمان راوړي؟»، په اعتقاداتو، باورونو ، حقونو او وظایفو ته درناوی د دولت جوړونې اساس دی ، او د هیوادونو او ملتونو ترمینځ په اړیکو کې اغیزه لري، هر ملت یو عقیده او اصول لري چې هغوی یې مقدس گڼي او دا د نورو په پرتله لوړ گڼي، مور اسلام د نورو مذهبونو د زیانمنولو څخه منع کړی یو، چې دا د هغوی عقایدو ته سپکاوی دی، ځکه چې دینونه د انسان خوښې لپاره راغلي دي الله تعالی فرمایي: « **وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** » ژباړه « او (ای مؤمنانو!) هغو معبودانو ته بنکنځل مه کوئ چې دا خلک یې له الله پرته بلي (عبادت یې کوي)، چېرې داسې ونه شي چې دوی هم په ناحقه، د ناپوهۍ له امله الله ته بنکنځل وکړي. مور خو په همدې ډول د هرې ډلې لپاره د هغې کره وړه بنایسته کړيدي. بیا د هغوی د هماغه خپل رب په لوري ورگرځېدل دي؛ نو په هغه وخت کېني به (الله) ورته څرگنده کړي چې هغوی څه کړيدي».

اسلام د خپلو پیروانو په زړونو کې د غیر مسلمانو سره د صداقت او ښه گاونډیتوب اساس جوړ کړی او داسې نصونه راغلي دي چې ددی تایید کوي او عملي ښي یې په اسلامي ټولنو په واضح ډول لیدل کېږي الله تعالی فرمایي: « **لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ**

يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ» ژباړه: «الله تاسي له دې خبرې څخه نه منع کوي چې له هغو
خلکو سره د نېکۍ او عدل چلند وکړئ چې د دين په باب يې ستاسي سره
جنگ ندی کړی او تاسي يې له خپلو کورونو څخه نه ياست ايستلي. الله
عدل کوونکي خوښوي.»

اسلام خپلو پيروانو ته امر کړی چې د غير مسلمانانو سره ښه چلند وساتي
او حتی په خپل خبرو اتروکي د دوی احساسات په پام کي ونيسي، او
هغوي دپته هڅوي چې استدلال په غوره او ښه ډول سره دي وکړي، الله
تعالی فرمايي: «وَلَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزَلَ إِلَيْكُمُ وَالْهَذَا
وَإِنَّا لَهُ مُسْلِمُونَ» ژباړه: «او له اهل کتابو سره بحث مه کوئ، خو په
غوره ډول پرته له ظالمانو څخه يې، او هغو ته وواياست چې مورن پر هغه
کتاب باندي هم ايمان راوړيدی چې مورن ته لېرل شويدي او په هغه کتاب
باندي هم چې تاسي ته لېرل شوی و. زمورن خدای او ستاسي خدای ايکي
يو دی او مورن د هماغه مسلمانان (فرمان منونکي) يوو.»
پدې توگه ، د مديني وثيقه د انساني کرامت ساتنې لپاره يوه بيلگه وه، کوم
چې د دولت جوړونې او تمدن جوړولو لپاره د ملي غوښني په انسجام کار
کوي ، او د بشريت د خير لپاره کارکوي.

اقول قولي هذا و استغفرالله لي ولكم

*****

ټول ثنا او صفت د هغه الله جل جلاله لپاره دی چې د ټولو مخلوقاتو
پالونکی دی، درود سلام او برکت دي وي په هغه او د هغه په آل او په
ملگرو او په هغه چا باندي چې د قيامت تر ورځي پوري په نيکۍ سره د
هغه تابعداري کوي.

پيرو درنو مسلمانانو ورونو:

هيواد لوړ ارزښت او لوړ ځای لري ، د هغې مينه ، او د هغې دفاع طبيعي انگيزه ده چې د انسان روح سره په فطرتي ډول ورسره تړاو لري، دا يو فرض دی چې د ريښتيني مذهب له لارې ريښه ايښودل کيږي ، او د حب الوطني لخوا مسلط شوی ، او ټول آسماني قوانين يې تاييدوي. او نبي کریم (ص) ډيری مثالونه د حب الوطن يا د هيواد سره د ميني لرلو په اړه ويلي دي.

د دين او دولت تر مينځ اړيکي يو نه جدا کيدونکي او نه بدلیدونکي دی ، او د هيوادونو ساتنه يو له لازمي موخو څخه دی چې بايد ترې ساتنه وشي، دوامداره امنيت پرته هيڅ ثبات لرونکی اقتصاد شتون نلري. د وطن دفاع ، د دې ساتنه او د دې لپاره قرباني ورکول يوه مشروع غوښتنه او د هر هغه چا لپاره ملي دنده ده چې په خپله خاوره کې اوسېږي، د وطن سره مينه نه يوازې د احساساتو او عواطفو سره بندېږي ، بلکې بايد ښه کار او ښه چلند کې د خلکو ټولني کې وژباړل شي، له همدې امله ، د قوي او عزيز پاتې کيدو لپاره قرباني کول لازمي دي.

ريښتيني وطنپالنه يوازې په شعارونه نه پورته کيږي ، او يا عبارتونه چې تکراروي، وطنپالنه عقیده ، سلوک او ورکول دي. وطنپالنه د ژوند سيستم او د هيواد د نبض احساس او د هغه ننګونو سره مخ دی چې ورسره دي ، د دې درد ، د دې اميدونو پوره کولو ، او د دې خوښۍ لپاره قرباني کولو کې دوامداره ليوالتيا اړين دی، هغه سړي ته مبارکي وايي څوک چې په هغه څه باور لري چې دوی د خدای سره ژمنه کړي ، او د خپل وطن څخه د دفاع په لاره کې يې د هيواد لپاره خپل روحونه او ځانونه قربان کړي.

اللهم احفظ مصر وشعبها وجيشها وشرطتها من كل سوء، ورد عنها كيد الكافرين، وحقد الحاقدين، وحسد الحاسدين .